

تأثیر اقلام غیرمترقبه بر محتوای اطلاعاتی سود و هموارسازی سود

دکتر سید حسین سجادی

دانشیار گروه حسابداری دانشگاه شهید چمران اهواز

مهدی عربی

کارشناس ارشد حسابداری و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ماهشهر

فاطمه یدملت

کارشناس ارشد حسابداری

چکیده

هدف تحقیق، بررسی نقش اقلام غیر مترقبه در محتوای اطلاعاتی سود و تأثیر این اقلام بر هموارسازی سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. هموارسازی سود به صورت دخالت عمدی مدیریت در کاهش نوسان‌های دوره‌ای سود تعریف شده است. داده‌های تحقیق با استفاده از نمونه‌ای شامل ۹۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، برای دوره‌ی زمانی هفت ساله‌ی ۱۳۸۲-۱۳۸۸ به روش تلفیق کل داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از تحلیل رگرسیون حداقل مربعات معمولی، ضریب پراکندگی و ضریب تعیین استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد هموارسازی سود در شرکت‌های مورد مطالعه وجود داشته و برای این کار از اقلام غیرمترقبه استفاده می‌شود. همچنین، نتایج حاکی از این بوده است که اقلام غیرمترقبه محتوای اطلاعاتی سود را افزایش نمی‌دهد.

واژه‌های کلیدی: هموارسازی سود، محتوای اطلاعاتی سود، اقلام غیرمترقبه، سود قبل

از اقلام غیر مترقبه

(۱) مقدمه

نقش اطلاعات در زمینه‌ی تصمیم‌گیری‌های اقتصادی بسیار حیاتی است و سرمایه‌گذاران بدون اطلاعات کافی، فرصت‌ها و خطرهای سرمایه‌گذاری را به‌طور مناسب تشخیص نمی‌دهند. سودهای گزارش شده‌ی شرکت، همواره به‌عنوان یکی از معیارهای تصمیم‌گیری مالی، دارای اهمیت ویژه‌ای است و تحلیلگران مالی، سود را به‌عنوان یک عامل اساسی در بررسی‌ها و قضاوت‌های خود مد نظر قرار می‌دهند. به همین دلیل، مدیران برای نشان دادن تصویری مطلوب از شرکت و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری انگیزه‌ای قوی دارند تا سود را هموار و مدیریت کنند [۱۰]. پدیده هموارسازی سود می‌تواند بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاران تاثیر بگذارد و پیامدهایی را موجب شود که به ویژه در بازارهای غیر کارای سرمایه از درجه‌ی اهمیت و تاثیر بیشتری برخوردار باشند [۷].

یکی از موارد مورد نظر هیئت تدوین استانداردهای بین‌المللی حسابداری، جلوگیری از ارائه ارقام درآمد و هزینه تحت عنوان "ارقام غیرمترقبه" در صورت سود و زیان و یادداشت‌های توضیحی بوده است. این موضوع به صراحت در بندهای ۱۴ تا ۱۸ مبانی نتیجه‌گیری استاندارد بین‌المللی حسابداری شماره‌ی ۱ (ویرایش ۲۰۰۸) مطرح شده است. این هیئت معتقد است ارقامی که با آنها به عنوان غیرمترقبه برخورد می‌شود، از خطرات معمول تجاری پیش روی کسب و کار واحد تجاری سرچشمه می‌گیرد و متضمن ارائه در بخش مجزایی از صورت سود و زیان نیست. این هیئت منشاء وقوع هیچ رویدادی را خارج از فعالیت‌های عادی واحد تجاری ندانسته است، بلکه منشاء ارقام غیرمترقبه را خطرات معمول تجاری تلقی می‌کند و از این منظر نیز جایگاه آنها را در طبقه‌ی عملیات در حال تداوم می‌داند. بنابراین، طبقه‌بندی عادی و غیر عادی نیز موضوعیت نخواهد داشت. افزون بر این، تفکیک ارقام غیرمترقبه از عادی، مستلزم به‌کارگیری قضاوت است و معمولاً به صورت اختیاری انجام می‌گیرد [۱۳].

با آن‌که به نظر می‌رسد رویکرد جدید هیئت بین‌المللی، با توجه به کم‌اهمیت بودن مبلغ ارقام غیرمترقبه و قضاوتی بودن آن رویکرد بهتری است. اما، این نکته نیز در خور توجه است که هیئت‌های تدوین استانداردهای حسابداری انگلستان و آمریکا و

استانداردهای ایران بر افشای جداگانه‌ی اقلام غیر مترقبه، پافشاری می‌کند. شاید یکی از دلایل افشای جداگانه اقلام غیرمترقبه این باشد که سود ارائه شده قدرت پیش بینی‌کنندگی بیشتری دارد و رقمی که انتظار می‌رود طی سال‌های آینده به وقوع بپیوندد، تمایزپذیر است. همچنان، اقلام غیر مترقبه می‌تواند سرمایه‌گذاران را از خطرات بالقوه پیش روی واحد تجاری آگاه سازد [۵].

طبق استاندارد شماره‌ی ۶ حسابداری ایران تفکیک اقلام غیرمترقبه از فعالیت عادی شرکت به لحاظ ایجاد مبنایی منطقی برای تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران و قضاوت آن‌ها در رابطه با سودآوری شرکت است. نکته‌ی حائز اهمیت در مورد این اقلام، زمان-بندی ایجاد این اقلام در جهت هموارسازی سود است. مدیریت به دلایل مختلفی مانند کاهش هزینه‌های نمایندگی برای اهداف تجاری خود، پیروی از الزام‌های قانونی مانند زمان دریافت وام‌ها یا الزام‌های سایر قراردادها، و یا به منظور حفظ روند سود دهی شرکت از سقوط در دوره‌هایی که شرکت با مشکلات روبه‌روبروست، دست به سوءاستفاده از اقلام غیرمترقبه می‌زند [۹ و ۶].

با توجه به مطالب گفته شده، بررسی امکان هموارسازی سود از طریق این اقلام در شرکت‌های ایرانی کاری با اهمیت است. نکته‌ی دیگری که در رابطه با این اقلام دارای اهمیت است. جایگاه صحیح این اقلام در صورت سود و زیان، بار اطلاعاتی این اقلام و اهمیت این اقلام در تجزیه و تحلیل و پیش‌بینی سودهای آینده‌ی شرکت است که در این تحقیق به آن پرداخته می‌شود.

هدف کلی این تحقیق بررسی محتوای اطلاعاتی اقلام غیر مترقبه و تاثیر این اقلام در هموارسازی سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. اهداف ویژه‌ی تحقیق نیز، ارائه‌ی نتایج کاربردی در خصوص بررسی هموارسازی سود با استفاده از اقلام غیرمترقبه در شرکت‌های مزبور به سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان بالفعل و بالقوه به منظور یاری این گروه‌ها در اتخاذ تصمیم‌های مالی صحیح و معقول است.

۲) مبانی نظری

پس از وقوع انقلاب صنعتی و کاهش بهای تمام‌شده‌ی تولید کالاها و خدمات، سرمایه‌گذاران و مالکان که جدای از مدیران بودند، برای ترغیب و ایجاد انگیزه در آنان، برای ارائه‌ی کار بهتر و مسئولانه، بخشی از حقوق آنان را به صورت پاداش (اغلب بر اساس درصدی از سود سهام) پرداخت می‌کردند. مدیران نیز در راستای کسب حداکثر سود برای شرکت و به تبع آن دریافت مزایای بالاتر، به طور بهینه به فعالیت می‌پرداختند. پس از سال‌ها فعالیت، مدیران دریافته‌اند که می‌توانند با استفاده از نقاط ضعف اصول و روش‌های مختلف حسابداری، سود سال‌های مختلف را به گونه‌ای جابه‌جا و دستکاری کنند که سود دلخواه را برای گزارش در صورت‌های مالی بدست آورند، بدون این که سهامداران از کم و کیف آن اطلاع داشته باشند. این سرآغاز بحث مدیریت سود یا هموارسازی سود بود [۸].

وقوع دستکاری سود در صورتی امکان پذیر می‌شود که سود حسابداری دارای محتوای اطلاعاتی باشد. به بیان دیگر، سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های خود، سود را به عنوان عامل موثر بر تصمیم‌گیری لحاظ کنند. بال و براون (۱۹۶۸) پایه‌گذاران تحقیقات مرتبط با محتوای اطلاعاتی سود حسابداری بودند، آنان استفاده از تئوری اثباتی را در حسابداری گسترش دادند. تحقیق آنان نشان داد که تغییرات سود حسابداری با قیمت سهام هم جهت و مرتبط است [۱۲].

فلسفه‌ی هموارسازی سود، بهره‌گیری از انعطاف‌پذیری روش‌های استاندارد و اصول پذیرفته شده‌ی حسابداری است. البته، تفسیرهای گوناگونی که از روش‌های اجرایی استانداردهای حسابداری می‌شود، از دیگر دلایل وجود هموارسازی سود است. تحقیق‌ها نشان می‌دهد که مدیران از روی قصد، سودهای گزارش شده را با استفاده از انتخاب سیاست‌های حسابداری خاص، تغییر در برآوردهای حسابداری و اقلام تعهدی، دستکاری می‌کنند تا به هدف‌های مورد نظر خود برسند [۱۰].

رانن و سادن، ایمهاف و اکل و داران و بسیاری از پژوهشگران دیگر، هیپورث^۱ را نخستین کسی می‌دانند که بحث هموارسازی سود را معرفی کرده است [۱۶]. هموارسازی سود مداخله‌ی هدف‌مند مدیریت در فرآیند گزارشگری مالی برون سازمانی در راستای اهداف دلخواه با قصد به دست آوردن سود است [۲۲].

۳) پیشینه‌ی تحقیق

محققان در تحقیق‌های متعددی نقش اقلام غیر مترقبه را در هموارسازی سود و محتوای اطلاعاتی آن بررسی کرده‌اند. نتایج برخی از این تحقیق‌ها به شرح زیر است:

در تحقیق انجام شده توسط بارنی، رانن و سادن (۲۰۰۱) در کشور آمریکا اقلام واجد که شرایط طبقه‌بندی در هر دو گروه غیر عادی و غیر مستمر یا غیر مترقبه و تاثیر آن‌ها بر هموارسازی سود بررسی شدند. این تحقیق در یک دوره زمانی ۲۰ ساله و در مورد صنایع مختلف آمریکا انجام شد. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که مدیریت در جهت هموارسازی روند سود طی دوره‌های زمانی، از تغییر طبقه‌بندی اقلام غیر مترقبه استفاده می‌کند [۱۳].

لاین و گینس (۲۰۰۲) در تحقیقی درباره‌ی هموارسازی سود از طریق اقلام غیر مترقبه، محتوای اطلاعاتی اقلام برای پیش‌بینی سود و تفاوت میزان و تعداد این اقلام در شرکت‌های بزرگ و کوچک در کشور هنگ‌کنگ طی یک دوره پنج ساله را بررسی کردند. نتایج به دست آمده از تحقیق آنان حکایت از عدم وجود شواهد هموارسازی و فقدان محتوای اطلاعاتی اقلام غیر مترقبه داشت. افزون بر این، میزان اقلام در شرکت‌های بزرگ بیش از شرکت‌های کوچک بوده است. اما، بین تعداد اقلام و اندازه شرکت ارتباط معنی‌داری وجود نداشت [۲۰]. هافمن و زیمر (۱۹۹۹) در کشور استرالیا در مورد تاثیر تکرار اقلام غیر مترقبه بر پاداش مدیریت، در شرکت‌هایی که پاداش مدیریت به عنوان درصدی از سود خالص عملیاتی بیان می‌شد تحقیقی را انجام دادند. نتایج به دست آمده نشان داد در

¹ - Hepworth

شرکت‌هایی که درصد بالایی از سود به عنوان پاداش مدیریت پرداخت می‌شود هزینه‌های غیر عادی تحت عنوان غیر مترقبه و درآمدهای غیر عادی تحت عنوان اقلام عملیاتی طبقه‌بندی شدند [۱۹].

بتی و همکاران (۲۰۰۶) تحقیقی با موضوع طبقه‌بندی اقلام تحت عنوان اقلام استثنایی یا اقلام غیرمترقبه برای هموارسازی سود در مورد ۱۶۳ شرکت انگلیسی انجام دادند و نتیجه گرفتند که ارتباط مستقیمی بین انگیزه‌های هموارسازی و اهمیت انتخاب طبقه بندی در مورد سود مورد انتظار وجود دارد [۱۴].

تاری وردی و ثمری خلیج (۱۳۹۱) طی تحقیقی به نحوه‌ی اعمال مدیریت سود از طریق زمان‌بندی فروش دارایی‌های بلندمدت پرداختند. نتیجه‌ی تحقیق آنان نشان داد که مدیریت سود در شرکت‌های عضو نمونه از طریق فروش دارایی‌های بلندمدت صورت نگرفته است [۲].

در تحقیق خدادادی (۱۳۷۵) وجود، ماهیت و تاثیر اقلام غیر مترقبه، غیرعادی و غیرمستمر بر سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۳ بررسی شد. نتایج نشان داد که این اقلام برای پیش بینی سودهای آینده‌ی شرکت فاقد محتوای اطلاعاتی بوده و باعث هموارسازی سود نمی‌شوند. افزون بر این، بین این اقلام و اندازه‌ی شرکت رابطه‌ی مستقیم وجود ندارد و اهمت این اقلام در شرکت‌های کوچک بیش از شرکت‌های بزرگ است اما، بین تعداد این اقلام و اندازه شرکت رابطه ضعیفی وجود دارد [۵].

۴) فرضیه‌های تحقیق

با توجه به مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق که در قسمت‌های قبل تشریح شد دو فرضیه برای پاسخ به سوالات این تحقیق به شرح زیر تدوین شدند:

فرضیه‌ی اول: بین اقلام غیرمترقبه و هموارسازی سود رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

فرضیهی دوم: بین اقلام غیرمترقبه و محتوای اطلاعاتی سود رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

(۵) روش تحقیق

با توجه به این که هدف تحقیق بررسی محتوای اطلاعاتی اقلام غیرمترقبه و چگونگی استفاده از آن‌ها در هموارسازی سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بنابراین، تحقیق حاضر بر اساس هدف، از نوع کاربردی و بر اساس ماهیت و روش، از نوع توصیفی است. بر اساس طرح تحقیق نیمه تجربی و با استفاده از رویکرد پس رویدادی (از طریق اطلاعات گذشته) انجام شده است.

(۵-۱) ابزار گردآوری اطلاعات

برای تدوین مبانی نظری تحقیق حاضر از مطالعه‌ی کتابخانه‌ای و سپس با استفاده از سایت بورس اوراق بهادار^۲ و همچنین نرم افزار تدبیر پرداز داده‌های اولیه‌ی مربوط به شرکت‌ها به طور مستقیم از بورس اوراق بهادار تهران و صورت‌های مالی شرکت‌ها گردآوری شده و برای محاسبه‌ی متغیرهای تحقیق استفاده شده است. بنابراین، روش گردآوری داده‌ها در تحقیق حاضر از نوع بررسی میدانی است.

(۵-۲) جامعه و نمونه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری تحقیق کلیه‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال ۱۳۸۲ تا پایان سال ۱۳۸۸ به مدت ۷ است که در طی این دوره نیز عضویت خود را در بورس اوراق بهادار حفظ کرده‌اند. نمونه‌گیری تحقیق حاضر به صورت مرحله‌ای هدفمند (حذفی) است. به این صورت که در هر مرحله از بین کلیه‌ی شرکت‌های موجود، شرکت‌هایی که واجد هر یک از شرایط زیر نباشند، حذف شده و در نهایت تمام شرکت‌های باقی مانده برای انجام آزمون‌های آماری انتخاب شدند.

(۱) شرکت‌ها باید در طول سال مالی تداوم فعالیت داشته باشند.

² - <http://rdis.ir>

۲) شرکت‌ها جزء صنایع واسطه‌گری، سرمایه‌گذاری، لیزینگ و شرکت‌های بیمه نباشند.
۳) به منظور قابلیت مقایسه داشتن اطلاعات، دوره‌ی مالی شرکت‌ها، منتهی به پایان اسفند ماه باشد.

۴) حسابرسی شرکت‌ها انجام شده باشد.

۵) اطلاعات مورد نیاز تحقیق از شرکت‌ها در دسترس باشد.

با توجه به این محدودیت‌ها، ۹۶ شرکت شرایط حضور در جامعه‌ی آماری را داشتند. همه‌ی شرکت‌هایی که شرایط مورد بررسی در جامعه‌ی آماری را داشته‌اند، به عنوان نمونه‌ی آماری در نظر گرفته شدند.

۳-۵) روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و متغیرهای تحقیق

برای انجام تحقیق از آزمون‌های مختلفی مانند ضریب پراکندگی، آزمون رگرسیون و بررسی ضریب تعیین (R^2) و برای پردازش اطلاعات و انجام آزمون‌های مزبور از نرم افزارهای Eviews و Excel استفاده شده است.

ضریب پراکندگی یکی از شاخص‌های آماری است که برای مقایسه پراکندگی نسبت به میانگین به کار برده می‌شود و انحراف معیار نسبی یا پراکندگی نسبی نیز نامیده می‌شود. محاسبه‌ی این شاخص به صورت رابطه‌ی زیر است:

$$cv = \left(\frac{S}{M} \right) \quad (1)$$

CV ، ضریب پراکندگی، S ، انحراف معیار و M ، میانگین است.
برای آزمون فرضیه‌ی اول و بررسی اعمال هموارسازی سود به واسطه‌ی اقلام غیر مترقبه، ضریب پراکندگی سود قبل و پس از کسر اقلام غیر مترقبه به وسیله‌ی رابطه‌ی بالا محاسبه و مقایسه می‌شود [۲۰]. برای این منظور، ابتدا میانگین و انحراف معیار سود قبل از اقلام غیر مترقبه و سپس ضریب پراکندگی سود پس از اقلام غیر مترقبه محاسبه می‌شود. سپس، میانگین و انحراف معیار و ضریب پراکندگی سود بعد از اقلام غیر مترقبه محاسبه

می‌شود. در صورت وجود هموارسازی باید انتظار داشت که ضریب پراکندگی سود پس از تاثیر اقلام غیر مترقبه کمتر از ضریب پراکندگی سود قبل از اقلام غیر مترقبه باشد.

برای آزمون فرضیه‌ی دوم و بررسی محتوای اطلاعاتی سود خالص قبل و پس از اقلام غیرمترقبه از مدل‌های رگرسیون، به صورت زیر تدوین شده‌اند:

$$P_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 EarnBX_{it} + \alpha_2 FSize_t + \alpha_3 CFO_t + \alpha_4 MBValue + e_{it} \quad (2)$$

$$P_{it} = \beta_0 + \beta_1 EarnAX_{it} + \beta_2 FSize_t + \beta_3 CFO_t + \beta_4 MBValue + e_{it} \quad (3)$$

در مدل‌های مزبور، متغیر سمت چپ (P) در مدل‌های شماره‌ی (۲) و (۳) نشان دهنده‌ی قیمت سهام (متغیر وابسته) است. EarnBX و EarnAX نیز، به ترتیب نشان‌دهنده‌ی سود خالص قبل از اقلام غیرمترقبه و سود خالص بعد از اقلام غیرمترقبه (متغیرهای مستقل) هستند. P_{it} بیانگر قیمت سهام در پایان چهار ماهه‌ی اول (۳۱ تیر ماه) پس از پایان سال مالی است. زیرا، این تاریخ آخرین فرصت شرکت‌ها برای ارائه‌ی صورت‌های مالی به همراه گزارش حسابرسی است و اطلاعات سود هر سهم، ارزش دفتری هر سهم و جریان نقدی عملیاتی آن در این تاریخ می‌تواند خود را در قیمت سهام شرکت نشان دهد [۱۷]. قیمت سهام شرکت‌های نمونه به صورت روزانه در بورس اوراق بهادار ارائه می‌شود. همچنین، FSize، CFO و MBValue به ترتیب نشان‌دهنده‌ی اندازه‌ی شرکت، جریان وجوه نقدی عملیاتی و ارزش کل شرکت یا نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سهام (متغیرهای کنترل) می‌باشند.

در فرضیه‌ی دوم تحقیق، برای آزمون محتوای اطلاعاتی اقلام غیرمترقبه، ابتدا محتوای اطلاعاتی سود قبل و پس از کسر اقلام غیر مترقبه محاسبه می‌شود. برای این کار میزان ارتباط و اثرگذاری سودهای مزبور با قیمت روز سهام شرکت‌های مورد مطالعه سنجیده می‌شود. به این شکل که هر چه رابطه‌ی سود با قیمت سهام بیشتر باشد، محتوای اطلاعاتی سود بیشتر خواهد بود. سپس، میزان محتوای اطلاعاتی برای سود قبل و پس از کسر اقلام غیرمترقبه مقایسه می‌شود.

برای حصول نتایج قابل اتکا و اطمینان از ارتباط صحیح و منطقی بین سود خالص قبل و پس از اقلام غیرمترقبه و قیمت سهام از سه متغیر کنترل نیز استفاده می‌شود. متغیرهای کنترل تحقیق شامل اندازه‌ی شرکت^۳، جریان وجوه نقد عملیاتی^۴ و ارزش کل شرکت^۵ هستند. این متغیرهای کنترل در تحقیق‌های رانن و سادن (۱۹۸۱) و حبیب (۲۰۰۴) نیز استفاده شده است [۲۱ و ۱۷]. متغیرهای استفاده شده در تحقیق و علامت اختصاری آن‌ها در جدول شماره‌ی (۱) نشان داده شده است.

جدول شماره (۱): متغیرهای به کار رفته در تحقیق و علائم اختصاری آن‌ها

ردیف	علامت	متغیر و نوع آن
۱	EarnBX	سود قبل از کسر اقلام غیرمترقبه
۲	EarnAX	سود بعد از کسر اقلام غیرمترقبه
۳	P	قیمت سهام
۴	FSize	اندازه‌ی شرکت
۵	CFO	جریان وجوه نقد عملیاتی
۶	MBValue	نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سهام (ارزش شرکت)

منبع: نتایج محقق

۶ یافته‌های تحقیق

۶-۱ آمار توصیفی

به منظور شناخت بهتر جامعه‌ی مورد تحقیق و آشنایی بیشتر با متغیرهای تحقیق، قبل از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری، داده‌ها توصیف می‌شوند. توصیف آماری داده‌ها، گامی در جهت تشخیص الگوی حاکم بر آن‌ها و پایه‌ای برای تبیین روابط بین متغیرهایی است که در تحقیق به کار می‌رود [۴]. آمار توصیفی متغیرهای مورد استفاده در تحقیق در جدول شماره‌ی (۲) ارائه شده است.

³ - Firm Size

⁴ - Cash Flow of Operation

⁵ - Sales Growth

جدول شماره (۲): نتایج آمار توصیفی متغیرهای تحقیق طی دوره ۱۳۸۸-۱۳۸۲

متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشینه	کمینه	تعداد مشاهدات
EarnBX	۱۸۲/۳۴	۲۱۶/۵۵	۸۸/۰۱	۳۵۴/۲۹	۱۲/۲۲	۶۷۲
EarnAX	۱۸۰/۶۳	۲۱۸/۳۹	۷۲/۱۲	۳۲۹/۳۳	۱۱/۴۱	۶۷۲
P	۸۲۳۲	۱۰۳۴۵	۶۵۷۲	۲۸۶۱۵	۱۲۰۷	۶۷۲
FSize	۵/۵۶۷۸	۵/۸۹۸۴۵	۰/۴۱۲۵	۶/۹۰۴۴	۴/۴۱۱۶	۶۷۲
CFO	۰/۱۸۳	۰/۱۷۱	۰/۱۶۱	۰/۶۴۹	-۰/۲۷۱	۶۷۲
MValue	۱۵/۵۲	۸/۰۶	۳/۱۴	۳۲/۲۱	۰/۸۹	۶۷۲

ماخذ: نتایج تحقیق

۲-۶) نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق

به منظور آزمون فرضیه‌های تحقیق داده‌های ۹۶ شرکت مورد مطالعه برای دوره ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ با هم تلفیق شده و آزمون بر روی ۶۷۲ سال-شرکت انجام شده است. نتایج آزمون فرضیه‌ها به تفکیک هر فرضیه به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱-۲-۶) آزمون فرضیه اول

فرضیه اول به دنبال پاسخ به این سوال بوده است که آیا در بین شرکت‌های مورد مطالعه برای هموارسازی سود از اقلام غیرمترقبه استفاده می‌شود؟ برای آزمون این فرضیه از شاخص ضریب پراکندگی استفاده شده است. محاسبات مربوط به آزمون فرضیه اول طی دوره ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ در جدول شماره (۳) ارائه شده است.

همان‌گونه که در جدول شماره (۳) قابل مشاهده است، ضریب پراکندگی (نسبت انحراف معیار به میانگین) سود قبل و پس از کسر اقلام غیرمترقبه به ترتیب برابر ۰/۴۸۲ و ۰/۳۹۹ است. با توجه به این که ضریب پراکندگی سود پس از کسر اقلام غیرمترقبه از ضریب پراکندگی سود قبل از کسر اقلام غیرمترقبه به میزان قابل توجهی کمتر است. در نتیجه اقلام غیر مترقبه در شرکت‌های مورد آزمون منجر به کاهش پراکندگی سود حول

میانگین شده است. به بیان دیگر، شرکت‌های مزبور برای هموارسازی سود از ارقام غیر مترقبه بهره گرفته‌اند. بنابراین، فرضیه‌ی اول تحقیق به دلایل مزبور تایید می‌شود.

۲-۲-۶) آزمون فرضیه‌ی دوم

فرضیه‌ی دوم به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا ارقام غیرمترقبه محتوای اطلاعاتی سود را افزایش می‌دهد و قابلیت پیش‌بینی سودهای آینده را دارد؟ برای آزمون این فرضیه از روش آزمون رگرسیون استفاده شده است. نتایج برآورد مدل‌های رگرسیون شماره‌ی (۲) و (۳) برای بررسی محتوای اطلاعاتی سود خالص قبل و پس از ارقام غیرمترقبه طی دوره‌ی ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ در جدول شماره‌ی (۴) ارائه شده است.

جدول شماره (۳): محاسبات و نتایج آزمون فرضیه‌ی اول

شرح	نتایج
دوره‌ی زمانی	۱۳۸۲ - ۱۳۸۸
تعداد مشاهدات	۶۷۲
μ_{EarnBX}	۱۸۲/۳۴
μ_{EarnAX}	۱۸۰/۶۳
σ_{EarnBX}	۸۸/۰۱
σ_{EarnAX}	۷۲/۱۲
CV_{EarnBX}	۰/۴۸۲
CV_{EarnAX}	۰/۳۹۹
نتیجه‌ی آزمون	تایید فرضیه

ماخذ: نتایج تحقیق

با توجه به نتایج آزمون مدل‌های (۲) و (۳) مندرج در جدول شماره‌ی (۴) آماره‌ی t مدل (۲) در سطح خطای ۵ درصد معنی‌دار بوده و این به معنای این است که سود قبل از

کسر اقلام غیرمترقبه دارای محتوای اطلاعاتی است. آماره t مدل (۳) نیز در سطح خطای ۵ درصد معنی دار بوده و این به معنای این است که سود بعد از کسر اقلام غیرمترقبه نیز دارای محتوای اطلاعاتی است. ضریب تعیین (R^2) مربوط به آزمون مدل‌های (۲) و (۳) به ترتیب معادل ۰/۵۸۲ و ۰/۳۹۳ است. هر چه اندازه‌ی این ضرایب بیشتر باشد، میزان وابستگی متغیرهای مستقل و وابسته‌ی مدل بیشتر است، لذا، محتوای اطلاعاتی متغیرهای مستقل مزبور بیشتر خواهد بود. مقایسه‌ی ضرایب حاصل از آزمون دو مدل نشان می‌دهد که سود قبل از کسر اقلام غیرمترقبه محتوای اطلاعاتی بیشتری نسبت به سود پس از کسر اقلام غیرمترقبه دارد. به بیان دیگر، اقلام غیر مترقبه محتوای اطلاعاتی سود را افزایش نمی‌دهد و لذا، فرضیه‌ی دوم تحقیق تایید نمی‌شود.

جدول شماره (۴): نتایج برآورد مدل (۲) و (۳) مربوط به فرضیه‌ی دوم تحقیق

شرح	آزمون مدل (۲)	آزمون مدل (۳)
دوره زمانی	۱۳۸۲-۱۳۸۸	۱۳۸۲-۱۳۸۸
آماره t (p-value)	۱۰/۴۳ (۰/۰۲۸)	۹/۲۱ (۰/۰۴۱)
ضریب	۰/۴۴	۰/۳۸
تعداد مشاهدات	۶۷۲	۶۷۲
R^2 تعدیل شده	۰/۵۸۲	۰/۳۹۳
نوع رابطه	مستقیم	مستقیم

ماخذ: نتایج تحقیق

۷) نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۷-۱) نتیجه‌گیری کلی

در این تحقیق نقش اقلام غیر مترقبه در هموارسازی سود و افزایش محتوای اطلاعاتی سود خالص بررسی شد. تحقیق شامل دو فرضیه برای پاسخگویی به سوالات مطرح بوده است. نتایج آزمون فرضیه‌ها به شرح زیر بوده است:

- همان‌گونه که در محاسبات آزمون فرضیه‌ی اول مشاهده شد، ضریب پراکندگی سود قبل و پس از کسر اقلام غیرمترقبه به ترتیب برابر ۰/۴۸۲ و ۰/۳۹۹ بوده است. با توجه به این که ضریب پراکندگی سود پس از کسر اقلام غیرمترقبه از ضریب پراکندگی سود قبل از کسر اقلام غیرمترقبه به میزان قابل توجهی کمتر است. لذا، با عنایت به مبانی نظری پیش گفته چنین برداشت می‌شود که مدیران شرکت‌های مورد مطالعه از اقلام غیر مترقبه به منظور کاهش پراکندگی سود حول میانگین بهره گرفته‌اند. به بیان دیگر، از اقلام غیر مترقبه برای هموارسازی سود در شرکت‌های مزبور استفاده شده است. بنابراین، فرضیه‌ی اول تحقیق به دلایل مزبور تایید می‌شود. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ی اول تحقیق مشابه و همسو با نتایج تحقیق‌های بارنی و دیگران (۲۰۰۱) و بتی و همکاران (۲۰۰۶) است. اما، با نتایج تحقیق‌های لاین و گینس (۲۰۰۲) و خدادادی (۱۳۷۵) همخوانی ندارد [۱۳، ۱۴، ۲۰ و ۵].

- با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم، ضریب تعیین (R^2) تعدیل شده‌ی مربوط به آزمون مدل‌های (۲) و (۳) به ترتیب معادل ۰/۵۸۲ و ۰/۳۹۳ بوده است. با مقایسه‌ی ضرایب حاصل از آزمون دو مدل نتیجه می‌شود که سود قبل از کسر اقلام غیرمترقبه محتوای اطلاعاتی بیشتری نسبت به سود پس از کسر اقلام غیرمترقبه دارد. یعنی، اقلام غیر مترقبه محتوای اطلاعاتی سود را افزایش نمی‌دهد. لذا، فرضیه‌ی دوم تحقیق تایید نمی‌شود. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ی دوم با نتایج تحقیق‌های بارنی و دیگران (۲۰۰۱) و بتی و همکاران (۲۰۰۶) هماهنگی داشته، اما با نتایج تحقیق خدادادی (۱۳۷۵) همخوانی ندارد [۱۳، ۱۴ و ۵].

۲-۷) پیشنهادهای تحقیق

با توجه به مبانی نظری و نتایج تحقیق، پیشنهاد می‌شود سازمان بورس اوراق بهادار و سازمان حسابرسی مقررات و استانداردهایی برای کنترل هر چه بهتر رفتار مدیریت شرکت‌ها در انتخاب روش‌های متعدد حسابداری و مقررات دولتی که می‌تواند منجر به دستکاری، هموارسازی و ارائه‌ی غیر واقعی سود شود، تدوین کنند. همچنین، رهنمودهایی در زمینه‌ی به کارگیری هر چه بهتر اقلام غیرعادی و غیر مترقبه و گزارشگری این اقلام ارائه کنند.

با بررسی نتایج آزمون‌های مورد استفاده برای آزمون فرضیه‌های تحقیق، موضوعاتی که می‌توان در تحقیق‌های بعدی مد نظر قرار داد، به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

الف) بررسی محتوای اطلاعاتی سایر اطلاعات حسابداری به جز اقلام غیرمترقبه مانند سود هر سهم، جریان وجوه نقد عملیاتی، سود ناویژه و ...

ب) بررسی هموارسازی سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از روش‌های دیگر مرسوم به غیر از استفاده از اقلام غیرمترقبه، مانند استفاده از برآوردها، تغییر روش‌های حسابداری، زمان بندی معاملات و غیره.

ج) بررسی اثر سایر اقلام صورت سود و زیان مانند اقلام استثنایی، سود عملیات متوقف شده و ... بر محتوای اطلاعاتی سود خالص.

د) مقایسه‌ی محتوای اطلاعاتی سود خالص و سود جامع و قدرت پیش بینی آن‌ها.

منابع

- ۱ - آذر، عادل و مومنی، منصور. (۱۳۸۱). **آمار و کاربرد آن در مدیریت** (تحلیل آماری). تهران، انتشارات سمت، جلد دوم.
- ۲ - تاروی وردی، یداله و ثمری خلیج، الهام. (۱۳۹۱). "مدیریت سود از طریق زمان‌بندی فروش دارایی‌های بلندمدت". **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**: شماره ۱۵. صص ۱۱۵-۱۰۳.
- ۳ - دستگیر، محسن و ناظمی، ابراهیم. (۱۳۸۵). "بررسی نظرات استادان دانشگاه‌ها، حسابداران حرفه‌ای و قانون‌گذاران در رابطه با مدیریت سود". **دانش و پژوهش حسابداری**: شماره ۱۱. صص ۱۸-۱۲.
- ۴ - حافظ‌نیا، محمد رضا. (۱۳۸۹). **مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی**. انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، چاپ هفدهم.
- ۵ - خدادادی، ولی. (۱۳۷۵). "وجود، ماهیت و تاثیر اقلام غیرمترقبه، غیرعادی و غیرمستمر بر سود"، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- ۶ - عربی، مهدی. (۱۳۸۹). "بررسی تاثیر مدیریت سود بر مربوط بودن اطلاعات حسابداری". پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۷ - سمائی، حسین و شریعت پناهی، مجید. (۱۳۸۳). "هموارسازی سود و بازده تعدیل شده براساس ریسک". **تدبیر**، شماره ۱۴۶. صص ۶۳-۵۶.
- ۸ - کاشانی‌پور محمد و یعقوبی مهدی. (۱۳۸۵). "مدیریت سود و امنیت شغلی". **پژوهشنامه‌ی علوم انسانی و اجتماعی**؛ شماره ۲۱: صص ۱۰۴-۸۳.
- ۹ - مدرس، علیرضا. (۱۳۸۵). "بررسی تاثیر مدیریت سود در تصمیمات سرمایه‌گذاری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد نیشابور.
- ۱۰ - نوروش، ایرج، سپاسی، سحر و نیک‌بخت، محمدرضا. (۱۳۸۴). "بررسی مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران". **مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز**. شماره ۲، صص ۵۲-۳۸.
- ۱۱ - صمدی، ولی‌اله. (۱۳۸۷). "تأثیر هموارسازی سود بر محتوای اطلاعاتی آن در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد ۱۳۸۷؛ دانشگاه شیراز.

- 11-Ball and Brown. (1968). "Differential information and the small firm effect". **The Journal of Financial and Quantitative Analysis** 20 (Dec): 407-422.
- 12-Barnea, A, Ronen, J and Sadan, S. (2001). "Classification smoothing of income whit extraordinary items". **The Accounting Review**. January, 12: 35-51.
- 13-Beattie, S, Brown, D, Ewers, B, John, S and Manson. (2006). "Extraordinary items and income smoothing: A positive accounting approach", **Journal of Buvsiness finance and accounting**, 29: 6-34.
- 14-Capkun, Cazavan, Jeanjeana and Weiss. (2008). "Earnings Management and Value Relevance during the Mandatory Transition from Local GAAPs to IFRS in Europe". Working paper.
- 15-Defond T and Jiambalvo S. (2006). "Debt covenant violation and manipulation of accruals". **Journal of Accounting and Economics**; 17:145-176.
- 16-Habib Ahsan. (2004). "impact of Earnings Management on Value-Relevance of Accounting Information". **Journal of Managerial Finance**, 11: 1-15.
- 17-Hendriksen, Eldon S. and Mchael F.Van Breda, (1992), "Accounting Theory" , Irwin.
- 18-Hoffman, T and Zimmer, I. (1999). "Management remuneration and accounting for recurring extraordinary items". **Accounting and Finance**, 42: 18-34.
- 19-lynn, M and Guinness, P. (2002). "Nature and impact of extraordinary items on earnings: An exploratory study for Hong Kong", **International Journal of Accounting**, 24: 53-77.
- 20-Ronen, P and Sadan, L. (1981). "An explanation for accounting income smoothing", **Journal of Accounting Research**, 26 : 127-139.
- 21-Schipper, S. (1989). "Earning Management". **Accounting Horizons**, 62: 91- 102.
- 22-Tirole, F. (1995). "Changes in the value-relevance of earnings and earnings management over the past forty year". **Journal of Accounting and Economics**, 24: 39-67.

Effect of extraordinary items on value relevance of earnings and income smoothing

S. Hossein. Sajadi (ph.D)

Associate professor of shahid chamran university

Mehdi Arabi

Member of Scientific Staff of Mahshahr Islamic Azad University

Fatemeh Yademellat

M.A of Accounting

Abstract:

The purpose of this research is investigation of income smoothing by use of extraordinary items in the context of companies listed in Tehran stock exchange. Income smoothing is intelligent reflect that use by manager for decreasing of periodical Volatility of earnings. In this research, population is 96 firms listed in Tehran stock exchange that are analyzed for the period of 2003-2009 by using of the Pooled Data system and Ordinary Least Square Regressions (OLS) Model. Research has tow hypothesis. The results show that firms of sample use extraordinary items for smoothing of income and extraordinary items do not increasing value relevance of earnings.

Keywords: Income Smoothing, value relevance of earnings, accounting income, extraordinary items